АЛФЬОРОВА Н.С.
(Запорізький національний університет)

СТРУКТУРНІ ТИПИ ПИТАЛЬНИХ РЕЧЕНЬ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ XX СТОЛІТТЯ

У статті розглядаються структурні типи питальних речень в американській поезії XX ст. Питальні речення в поетичному тексті вербалізують концептуальний синтаксичний фрейм «Питання» і залежно від лексичного наповнення слотів фрейму в тексті представлені простими, складними і ускладненими интерогативними синтаксичними конструкціями.
Ключові слова: питальні речення, концептуальний синтаксичний фрейм «Питання», прості, складні, ускладнені структурні типи питальних речень.

Алфёрова Н.С. Структурные типы вопросительных предложений в американской поэзии XX века. В статье рассматриваются структурные типы вопросительных предложений в американской поэзии XXв. Вопросительные предложения в поэтическом тексте вербализуют концептуальный синтаксический фрейм «Вопрос» и в зависимости от лексического наполнения слотов фрейма в тексте представлены простыми, сложными и усложненными интеррогативными синтаксическими конструкциями.
Ключевые слова: вопросительные предложения, концептуальный синтаксический фрейм «Вопрос», простые, сложные, усложненные структурные типы вопросительных предложений.

Alfyorova N.S. Structural types of interrogative sentences in American poetry of the XX century. The article focuses on the describing of the main structural types of interrogative sentences registered in American poetry of the XX century. Interrogative sentences verbalize the cognitive syntactic frame “Question” in a poetic text and depending on lexical filling of the frame’s slots are present in the text in the form of simple, compound and complex interrogative structures.
Key words: interrogative sentences, cognitive syntactic frame “Question”, simple, compound and complex structural types of interrogative sentences.

Загальна спрямованість сучасних лінгвістичних студій на з’ясування та пояснення змін у функціонуванні одиниць мовної системи, зумовлених як розвитком мови в цілому, так і особливостями функціонування певних граматичних категорій, таких як питальні речення, у поетичному тексті пояснює виведення інтерогативних конструкцій у фокус вивчення у нашій статті. Побудова граматичних категорій поетичної мови стимулюється дослідженнями останнього часу із теорії граматичних категорій, із функціональної граматики (те, що поетика граматики повинна мати переважно функціональну спрямованість, а не формальну, не викликає сумніву) [Адмони 1975, с. 5-7].

Оскільки однією із перспективних задач сучасної лінгвістичної поетики є створення поетики синтаксису, **актуальним** питанням визначається виявлення особливостей функціонування питальних речень у поетичних текстах та визначення їх головних структурних типів.

Об’єктом дослідження у статті є питальні речення у віршованих текстах американської поезії XX ст.

Предметом є визначення головних структурних типів інтерогативних конструкцій американських поетичних текстів XX століття.

У нашій статті у фокусі уваги стає композиційна структура ПР із точки зору наявності / відсутності, скорочення / розширення членів питального речення, що дозволяє вилучити із них прості, складні та ускладнені інтерогативні структури як вербальні форми синтаксичного фрейму “Питання”.

Просте питальне речення-інваріант, що репрезентує у віршованій оповіді синтаксичний фрейм “Питання”, таким чином, ми представляємо у вигляді такої схеми: **P (A+V) + S + (O + AM+ PA + TA)?**, де **P** (predicate) – головна предикатна частина питального речення (або присудок), де **A –** факультативно присутнє допоміжне, службове дієслово, а **V** – значуще дієслово; **S** (subject) – головна частина підмету (актант суб'єкту), **O** (object) – другорядна частина ПР: об'єкт питання (актант об'єкту). Інші другорядні частини питального речення: **AM –** обставина дії, із якої ми виокремлюємо **PA** (place of action) – місце дії, та **TA** time of action) – час дії, оскільки ці частини будь-якого речення є вербальними формами слотів синтаксичних фреймів, що репрезентують на концептуальному рівні орієнтаційний досвід людини у часі та просторі. Будь-який синтаксичний тип ПР, на нашу думку, відповідає даній моделі за наявністю у структурі головних членів речення – присудка, суб'єкта та факультативної наявності другорядних членів речення об'єкту, обставини та т.д. Відрізняє типи ПР лише та частина речення, що потребує уточнення чи вияснення, тобто тема питання.

Простий структурний тип ПР збігається з моделлю простого питального речення. Просте питальне речення є ядерним структурним типом відносно якого описуються складні і ускладнені структурні типи питальних речень. Такі структурні типи формуються шляхом переважно запиту інформації стосовно однієї сутності, дії, способу дії чи якості предмета, про який йдеться у питанні.

Прикладом простого типу питального речення із причиною дії як теми питання слугує фрагмент поетичного твору Уолеса Стівенса “Тринадцять способів дивитись на чорного дрозда” (Thirteen Ways of Looking at a Blackbird):

"O thin men of Haddam,/ ***Why do you imagine*** *golden birds?" (Wallace Stevens, NOBAV, p.441).*

Синтаксична модель даного речення виглядає так: **Why + A + S + V + O?**, де **Why** (лакуна у знаннях, що потребує заповнення) – обставина причини дії (adverbial modifier of cause), виражена відповідним питальним словом.

Складним типом питального речення нами визначається такий, в якому сутність, щодо якої формулюється питання, зазнає розширення. Процес розширення базується на фундаментальній властивості мови, що полягає в додаванні до деякої одиниці елементів такого ж синтаксичного статусу і синтаксичного зв'язку в структурі ПР; та у їх нанизуванні одна на одну [Почепцов 1971, с. 113]. ПР складного композиційно-структурного типу належать до текстових конструктів із "простою композицією" [Чернухина 1987, с. 54], тобто композицією, при якій "втілюється один тип універсального змісту", або різні універсальні змісти, що знаходяться у ПР в причинно-наслідкових зв'язках. На лінгвокогнітивному рівні цей процес корелює із перспективізацією, коли певному слоту фрейму питання відповідає декілька сутностей, створюючи зображення даної концептуальної сутності із різних ракурсів та забезпечуючи, таким чином, підґрунтя для вибору можливого шляху розвитку аналогії (vantage theory) [MacLaury 1999, с. 114].

Подібна модель структури питального речення відноситься до типу, в якому одна сутність (інколи, дві й більше) у головній частині ПР зазнає розширення за уживання інших сутностей у підрядній частині питання. У ПР такого структурного типу предмет питання поширюється за допомогою переліку сутностей, які виступають як споріднені або антитезні, що обумовлюється комбінацією різних типів питальних речень. Наприклад: *" Ah,* ***when*** *to the heart of man /* ***was it*** *ever less than a treason /* ***To go*** *with the drift of things,/* ***To yield*** *with a grace to reason, /* ***and*** *bow* ***and*** *accept the end / Of a love or a season?"(Robert Frost, NOBAV, p.394).*

Структурна модель ПР даного уривку ілюструє інверсовану позицію підрядного речення часу до ускладненої структури об'єктної частини головного речення речення через комбінований перелік сутностей (тут – дій) у об'єктній частині (безсполучниковий та сполучниковий зв'язок):

When + O + A(V) + S + (O_1, O_2 and O_3 and O_4)?

Визначаючи особливості поетичного мовлення, Ю.С.Степанов відзначив, що виразність поетичного мовлення "складається з нової сполучуваності суб'єктів із предикатами, і ширше, у відкиданні обмежень на сполучуваність" [Степанов 1998, с. 474]. Змістом поезії стає "інтенсіональний" світ змістів, побудований за законами логіки, але не обов'язково "завершений" реальними об'єктами [там само]. ПР із **ускладненою структурою** відрізняються від складних ПР процесом "включення" [Почепцов 1971, с. 168] у головну і/або у сурядну чи підрядну частину питальної конструкції імплантанта – іншого питання чи / або тропу, що становить із ускладненою частиною і всім інтерогативним реченням логіко-тематичну єдність і за умов вилучення його із структури ПР призводить до невірної або неповної інтерпретації поетичного рядка. У визначенні ускладненого і включеного ПР ми керуємось поняттям контекстуальної домінанти [Белехова 1979, с. 4-8; MacLaury 1999, с. 74-76], тобто сутність, що підлягає ускладненню, є більш універсальною за змістом, ніж сутність ПР-включення. Структурний тип інтерогативних конструкцій віршованих текстів, який ми визначаємо як ускладнений, вербалізує у віршованому творі когнітивні операції відтворення метонімічних зв'язків, специфікацію та деталізацію. Наприклад, альтернативне питальне речення із вірша Уолеса Стівенса «Люди, створені із слів» (Men Made of Words), містить речення-включення у своїй структурі, що деталізує актант об'єкта: *"****What*** *should we be without the sexual myth, / The* ***human revery*** *or* poem of death*?" (Wallace Stevens, NOBAV, p.457).*

Питальне речення до сутності об'єкта має включення у вигляді припущення із двома сутностями та може бути представлене наступною структурною моделлю: **What + A + S + V, (O_1 or O_2)**?

Наведене ПР із включенням у об'єктній частині синтаксичної конструкції ілюструє тип речень-включень, що виконують функцію специфікації, надають головному питальному реченню у цілому новий зміст, що, у свою чергу, знімає обмеження на інтерпретацію поетичного образу, створюваного таким інтерогативним конструктом.

Отже, серед питальних речень, як текстових інтерогативних конструктів, ми виділяємо ПР простого структурного типу із моделлю структури, що повністю співпадає із інваріантною моделлю питального речення як такого. Складні ПР, які у поетичному тексті є результатом когнітивної процедури перспективізації, характеризуються поширеною певною частиною речення та вербалізують синтаксичний фрейм "Питання", у якому певному слоту відповідають декілька можливих шляхів концептуалізації. Ускладнені ПР відбивають у поетичних текстах певні "прориви" у поетичному мовленні, постають ділянками віршованої оповіді, що прокладає множинні шляхи осмислення поетичних сутностей, розширює межі інтерпретації поетичних образів.

Література

Адмони В.Г. Поэтика и действительность: Из наблюдений над зарубежной литерурой XX в. / В. Г. Адмони. – Л., 1975. –

175 с. *Белехова Л.И.* Сочетаемость элементарных предложений в составе сложных в современном английском языке: дисс. … канд. филол. наук: 10.02.04. – Киев, 1979. – 190 с. *Почепцов Г.Г.* Конструктивный анализ структуры предложения / Г. Г. Почепцов. – К.: Вища школа, 1971. – 191с. *Степанов Ю.С.* Язык и Метод. К современной философии языка / Ю. С. Степанов. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 784 с. *Чернухина И. Я.* Общие особенности поэтического текста. / И. Я. Чернухина. – Воронеж: Изд-во Воронежского университета, 1987. – 158 с. *Ярова Н.В.* Компаративні блоки у сучасній американській поезії: лінгвокогнітивний аспект: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 – германські мови. – Київ, 2003. – 168 с. *MacLaury R.* Vantage theory: Cognitive linguistic applications // 6-th International Cognitive Linguistics Conference, 10-16 July, 1999. Abstracts – Stockholm: Stockholm University Press. – 1999. – P. 94-95.

АЛЬОШИНА І.Г.
(Донецький національний університет)

МОРФОНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСНОВ ЛАТИНСЬКИХ ДІЄСЛІВ РОЗМІЩЕННЯ

У статті розглянуто вплив розроблених у славістиці методик аналізу морфонологічних явищ на розвиток компаративістики, визначено зв'язок між структурою індоєвропейського кореня і кореневих морфем латинських дієслів розміщення, встановлено інвентар морфем-коренів, що беруть участь у словотворі латинських дієслівних основ розміщення, визначено та описано їх морфонологічні особливості.
Ключові слова: латинська мова, кореневе слово, морфема, дієслово, морфонологія, компаративістика, словотвір.

Алёшина И.Г. Морфонологические особенности основ латинских глаголов размещения. В статье исследуется влияние разработанных в славистике методик анализа морфонологических явлений на развитие компаративистики, определена связь корневых морфем латинских глаголов со структурой индоевропейского корня, выявлен инвентарь морфем-корней латинских глаголов размещения, описаны их морфонологические особенности.
Ключевые слова: латинский язык, корневое слово, морфема, глагол, морфонология, компаративистика, словообразование.

Alyoshina I.G. Morphonological peculiarities of root-morphemes of Latin verbs of placement. The article deals with the influence of the techniques of morphonological phenomena analysis worked out in Slavic studies on the development of comparative linguistics. It identifies the connection between the root-morphemes of Latin verbs and the structure of an Indo-European root, reveals an inventory of root-morphemes of Latin verbs of placement and describes their morphonological peculiarities.
Key words: Latin, root word, morpheme, verb, morphonology, comparative linguistics, word-formation.

На слов'янському мовному матеріалі сформувався і продовжує утверджуватися та набирати силу особливий розділ мовознавства, що лежить між фонологічним та морфологічним ярусами, - морфонологія. Перші спроби дослідження морфонологічних явищ були здійснені на матеріалі різних частин мови і знайшли висвітлення у працях М.С.Трубецького, Р.Якобсона, М.Хале, М.В.Панова та ін. Подальші розробки (з початку 60-х років XX століття) знову актуалізували вивчення морфонології, морфонологічних процесів та засобів. Більше того, П.С.Кузнецов, досліджуючи специфіку морфонології у порівняльно-історичному аспекті, закладає основи праслов'янської морфонології. Вперше у компаративістиці з'являється великий нарис з порівняльно-історичної морфонології у порівняльній граматиці С.Б.Берштейна. Значний вклад у розв'язання конкретних завдань морфонології праслов'янської мови вносить послідовниця П.С.Кузнецова Ж.Ж.Варбот, яка висвітлює проблеми морфонологічних і словотвірних аспектів реконструкції та етимологізації праслов'янської лексики. На сучасному етапі розвитку славістики морфонологічні пошуки мають як загальнотеоретичне, так і практичне спрямування: Г.А.Залізняк описує чергування голосних в окремих морфосполуках, С.В.Бромлей і Л.І.Булатов досліджують морфонологію російських говірок, В.В.Лопатін пропонує типологію фонематичної структури морфів та морфонологічних явищ, пов'язаних з сполучуваністю значущих одиниць, Т.В.Булигіна пропонує теорію морфонологічних моделей, Г.Аронсон розробляє проблеми морфонології болгарської мови, Н.Є.Ананьєва досліджує морфонологічні явища у чеській мові, С.М.Толстая вивчає морфонологічні чергування у сербохорватській мові, проблеми морфонології та акцентології розробляє американський славіст Е.Станкевич. Слід відзначити і колективну роботу Н.Є.Ананьєвої, М.І.Ермакової, Т.В.Попової, С.М.Толстої «Славянская морфонология. Субстантивное словоизменение», що містить опис морфонологічних явищ у шести слов'янських мовах [Славянская морфонология 1987]. Здобутки славістів певною мірою вплинули на появу у романському мовознавстві робіт, що поєднали існуючі до цього часу напрямки – фонетичний та морфологічний. Хоча задовго до терміну «морфонологія» першу спробу нового на той час типу лінгвістичного дослідження на матеріалі латинських прикметників здійснив А.А.Грушка у статті "Морфологічно-фонетичні пошуки в області латинської мови"[Грушка 1961]. Морфо-фонологічні явища у романських мовах були предметом дослідження у роботах зарубіжних романістів: А.Мартіне («De la morphonologie», 1965), К.Туратьє («Morphophonologie du verbe latin", 1972), М.Маіден («Metaphony in Italy», 1991), П.Скарюп («Morphologie synchronique de l'ancien francais», 2003) та ін. Елементи морфонологічного аналізу романських мов знаходимо у працях А.В.Широкової, В.Г.Гака, Н.А.Катагощиної, Л.П.Корж, М.М.Шнайдер та ін. Проте недостатність подібного роду досліджень є загальною рисою сучасного етапу розвитку романістики. Пропонована стаття є спробою зробити певний внесок у розробку існуючої проблеми.